

biscaí. En l'*Auñemendiko Lorea* de D. Agitre (biscaí tocant al guip.) lleigeixo *sosmau* en el sentit d'«olfatear» (I, 46.30), i en bastants passatges amb accs. més generals i abstractes: 'sentir' (I, 14.13, «vislumbra», I, 8.10). Cf. encara *Wiener Sitzber.* cclii, § 4, 23; i afegim-hi encara un nav. *osma* «olor», en forma basca *usma*, citat per Iribarren.

Més enllà dels Pirineus, en país d'Oc, el mot a penes es troba com a occità més que a Gascunya: tenim allà *üsma* «humer, flairer»; Piat hi recull la variant *umà*, i alguna altra; fr. *humer* 'ensumar' i també 'xarupar, ximar' [S. XIII],³ fr. ant. *osmer*. Més enllà lomb. *usmà*, venec. *usmar*, frl. *usmà* 'flairar, olorar una pista', Belluno *usma* 'olor', 'olfacte', abr. *usamá* «futurare, assitare, indovinare l'indole di uno» (Finamore), nap. *osmare*. Finalment, d'altra banda, l'it. *ormare* 'seguir una pista', *orma* 'petjada', roms. *urmä* 'seguir (en general)', *urmä* 'empremta, petjada, rastre'. Tot això prové d'*OSMARE 'flairar el rastre', amb un canvi de sentit molt natural, i amb el mateix pas de -SM- a -RM-, que registrem en l'it. *chiurma* (> cat. *xurma*) CELEUSMA. El gr. *ὄσμομα*: 'jo flairo, ensumo' és un mot freqüent i ben conegut, derivat de *ὄσμη* 'olor', tots dos variants fonètiques del dialecte àtic en lloc de *ὄδμομα*, *ὄδμή*, de la llengua comuna.

Han restat alguns rastres d'aquest terme grec de caça en el llatí de baixa època. La traducció llatina de Dioscòrides, feta a Itàlia en el S. vi, conserva el mot *osmos* 'olor' del seu original (RFgn. xiv, i, 624); en el glossari conservat en un ms. del S. ix, l'Amplonianum Secundum, que conté d'altres hispanismes (p. ex. *pecosus* = cast. *pecoso*) llegim *infulfuit* (potser errada per *inoluit*): «osmum dedit» (CGL v, 304.40), i en el glossari anglo-saxó de Erfurt trobem un ll. *osma* 'olor' (Diez, *Wb.*, 229).

La *u*, molt estesa entre les formes romàniques, potser s'explica per influència d'una onomatopeia *hum!*, imitativa de la remor del qui aspira o flaira: és el que indica la doble acc. del fr. *humer* així com el caràcter aspirat de la *b*- inicial del mot francès.

Quant a la nostra inicial. No hi ha gran dificultat a suposar que primer es digué **essumar* i després hi aparegué una *n* paràsita, tant per intrusió del prefix *en-* (cf. *entecat*, *ensajar*, *ensunya*, etc.) com per propagació de la nasalitat següent; tampoc n'hi hauria a admetre que *en-* és un prefix afegit, tal com en *emmanllevar*, *enseguir*, potser *engegar*, etc. La *u* intercalada és d'explicació més discutible. En tot cas no té cap versemblança suposar que fos deguda a un encreuament amb el ll. *sumere* 'pendre, collir' (com suposava Moll, AORBB III, 33).⁴ En canvi em sembla ben probable que hi hagi enllaç amb la variant basca *sumatu/susmatu*; no és gens inversemblant que en l'època romànica arcaica *susmar* (*ensumar*) es vagi estendre al llarg dels Pirineus des de Donostià fins a Benasc, i que després el mot hagi desaparegut entremig, per la intrusió baix-aragonesa i baix-gascona.

La cosa més probable em sembla, doncs, admetre que, en una part del ll. vg., es digué su(B)OSMARE, tal com *subolere* 'olorar-se o maliciar alguna cosa' al costat

d'*olere*, derivat ja clàssic i freqüent en la llengua dels còmics. Jud (*Rom.* XLIV, 202) suggeria que hi hagués relació entre la -u- catalana i la vocal intermèdia que hem vist desenrotllada en l'abr. *usamá*, *usama*, napol. *osamare*, *uosemo*, i la forma judeo-iv. *osemare*. Això no em sembla probable, perquè llavors, essent senzilla la -s-, hauria donat una sonora i tindriem *enz-*. D'altra banda em sembla clar que de la comparació de les variants catalanes es dedueix que la forma primitiva seria **e(n)susmare* amb -sm-: d'ací el ross. i cerdà *ensurmar*, *enxurmar*, amb el canvi normal *sm* > *rm*; d'altra banda *essosmar* passaria fàcilment a *essolmar* junt amb *essormar*, variant de líquida tot seguit consolidada per la influència del sinònim *oldre*, *olor*. D'ací *ensolmar* del *Breviari*, *alsomar* de St. Vicent, i *eixolomar* d'Àneu-Suert.

DERIV.: *Ensum* [DFa., no DOrt. ni AlcM]. *Ensumada* [escr. Renaix.] 'intuïció, notícia mig-endevinada': «jo demà veuré En F. (alt empleat bancari) i si per cas en trec alguna notícia o *ensumada* important t'ho telegrafiaré», carta de Pere a Alfons Coromines, 1902. *Ensumància*. *Ensumera*.

¹ D'aquest mot es deu haver de separar del tot, etimològicament, l'acc. mall. 'confabular-se, convenir-se en secret, per fer una cosa entre tots' (AlcM, § 4), que en efecte usava així AMAlcover: «bo és que gallegos i catalans ens acostem i ens *ensumem* per fer una gran lliga de pobles espanyols de llengua no oficial» (BDLC ix, 215), que evidentment es deriva de *summare* 'addicionar' amb afegiment de *en-* (potser partint de la locució *en suma* 'en total, en resum'). — ² També anav., bnav. i lab. *usnatu* id. «donde *n* parece deberse a la proximidad de *us*».

³ A aquesta acc. correspon l'aran. *sürmà* 'traspuar', d'altra banda Gers *chum!*, *chumà*, bearn. *chumà* 'traspuar' i 'ximar', per als quals veg. el meu *Voc.-Aran.*, p. 109, i a aquest sentit sembla correspondre el *chimà* i lldg. *chumà*, *chulà*, que dona Piat com a versió de *humer*; cf. d'altra banda *junà* i *niflà* com a traducció de «flairer». No sé d'on treu Tallgren un oc. *asumà* «aspirer», que vol relacionar amb el cat. *ensumar* (*Glanures* iv, 68); potser malentès per *asseimà* «disposar, preparar» (del qual TdF dona sense localitzar una variant *assumà*; però això no pot tenir res a veure amb *ensumar*. — ⁴ En l'AlcM ha multiplicat l'extravagància suposant que *ensumar* vingui de INSUMERE (!). ¿Cal dir que això no és un mot romànic sinó llatí culte, i que no té res a veure semànticament? (ja no cal parlar de -ERE > -ar).

Ensunya, V. *xulla* *Ensuperbiar*, *ensuperbiment*, *ensuperbir*, V. *superb* (SOBRE) *Ensurada*, *ensurat*, V. *suro* *Ensuri*, V. *sorgir* *Ensús*, *ensusar*, V. *sus* *Ensussiada*, V. *solsir* *Ensutgir*, -jar, V. *sutja* *Ensutzament*, *ensutzat*, *ensutzeir*, *ensutzir*, V. *sutze*

Enta prep., ribag.-pall., V. *en* adv. + *Enta* f. 'apat' ribag., V. DCEC (YANTAR iv, 773a15-8, i DECH) *Entabacada*, *entabacar*, *entabacat*, V. *tabac* (cistella) *Entabanar*, *entabanada*, *entabanador*, *entabanament*,